

8. Про грошове забезпечення поліцейських Національної поліції : Постанова Кабінету Міністрів України від 11.11.2015 р. № 988 // Офіційний вісник України. – 2015. – № 96. – Ст. 3281.

9. Про затвердження Порядку та умов виплати грошового забезпечення поліцейським Національної поліції та курсантам вищих навчальних закладів МВС із специфічними умовами навчання : Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 06.04.2016 р. № 260 // Офіційний вісник України. – 2016. – № 39. – Ст. 1497.

10. Про оплату праці : Закон України від 24 березня 1995 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 17. – Ст. 121.

11. Трудове право України : Академічний курс : підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / П. Пилипенко, В. Бурак, З. Козак та ін.; За ред. П. Пилипенка. – К., 2014. – 563 с.

12. Трудове право України : Академ. курс: підруч. / А. Бабаскін, Ю. Баранюк, С. Дріжчана та ін.; За заг. ред. Н. Хуторян. – К., 2012. – 480 с.

УДК 342.9 (477)

НІКУЛІНА А.Г.

СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

У статті проаналізовано погляди науковців щодо визначення сутності й особливостей адміністративно-правового статусу Національної поліції України. Дано визначення адміністративно-правового статусу органів досудового розслідування Національної поліції. На основі аналізу юридичної літератури виокремлено особливості адміністративно-правового статусу органів досудового розслідування Національної поліції та його елементів.

Ключові слова: Національна поліція, орган досудового розслідування, статус, правовий статус, адміністративно-правовий статус, елементи правового статусу.

В статье проанализированы точки зрения ученых относительно сущности и особенностей административно-правового статуса Национальной полиции Украины. Дано определение административно-правового статуса органов досудебного расследования Национальной полиции. На основе анализа юридической литературы выделены особенности административно-правового статуса органов досудебного расследования Национальной полиции и его элементов.

Ключевые слова: Национальная полиция, орган досудебного расследования, статус, правовой статус, административно-правовой статус, элементы правового статуса.

The article analyzes the views of scientists and approaches to the definition of the essence and peculiarities of the administrative and legal status of the National Police of Ukraine. The definition of the administrative and legal status of the bodies of pre-trial investigation of the National Police is given. Based on the analysis of legal literature, the peculiarities of the administrative and legal status of the bodies of pre-trial investigation of the National Police and its elements are singled out.

Key words: National Police, pre-trial investigation body, status, legal status, administrative-legal status, elements of legal status.

© НІКУЛІНА А.Г. – аспірант кафедри конституційного, адміністративного права та соціально-гуманітарних дисциплін (Інститут права та суспільних відносин Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»)

Постановка проблеми. Державний механізм України має низку проблем, обумовлених процесом реформування в усіх соціальних сферах. Однією із центральних ланок державної влади, яка потребує реформування та чіткої регламентації, є органи Національної поліції. Аналіз проведених досліджень свідчить, що наразі не існує комплексного наукового підходу та чіткого визначення адміністративно-правового статусу органів досудового розслідування Національної поліції на законодавчому рівні, що значно знижує ефективність діяльності органів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню питання визначення адміністративно-правового статусу присвячені роботи багатьох вчених: В.Б. Авер'янова, В.М. Антошина, Г.А. Борисова, О.О. Грицанова, Н.В. Гудими, О.М. Гуміна, В.А. Довбиша, В.М. Корельського, О.В. Литвина, Е.М. Макарєнка, А.В. Малька, А.М. Михненко, В.С. Нерсисянцєва, Н.М. Оніщенка, Р.М. Опацького, О.В. Сергієнка, О.Ф. Скаун, Ю.С. Шемшученко, С.В. Шестакова та ін.

Невирішені раніше проблеми. Проте єдиного підходу до визначення терміну правового статусу загалом і адміністративно-правового статусу органів досудового розслідування Національної поліції України зокрема дотепер немає.

Метою статті є аналіз наявних досліджень щодо визначення адміністративно-правового статусу органів Національної поліції та його елементів.

Виклад основного матеріалу. Складність зв'язків між індивідом і державою або іншими індивідами, зафіксованих в юридичній формі (права, свободи й обов'язки) становлять правовий статус індивіда, в якому відображені особливості соціокультури суспільства, демократичність відносин та законність [1]. У перекладі з латинської термін "status" означає «становище» [2, с. 545]. Історично поняття мало соціальну природу та використовувалося ще в Давньому Римі, позначаючи соціальне становище індивіда в суспільстві, яке свідчило про його правоздатність [3, с. 47]. Отже, статус визначає становище однієї особи або групи осіб щодо іншої особи або групи, яке визначається за критеріями, що є важливими для такої соціальної групи (політичні, соціально-правові, економічні тощо) [4].

Адміністративно-правовий статус як різновид правового статусу визначається правником як комплекс певних суб'єктивних прав і обов'язків, які закріплені за відповідними суб'єктами адміністративно-правовими нормами [5, с. 194]; сукупність прав і обов'язків, які встановлені законодавчими актами та гарантують участь громадян в управлінні справами держави, задоволення як особистих, так і публічних інтересів через державні органи самоврядування [6, с. 156]; комплекс закріплених нормами адміністративного права прав і свобод особи, гарантії захисту цих прав і обов'язків [7, с. 272]; норми та правила поведінки державного службовця в галузі державно-службових відносин, гарантовані державою [8, с. 166].

Розглядаючи поняття адміністративно-правового статусу з позицій адміністративного права, варто звернутися до праць Н.В. Гудими та В.Б. Авер'янова, де таке поняття розглядається як система обов'язків, прав і повноважень, закріплених законодавчо як за окремою (та кожною) особою, так і за посадовими особами відповідно до їх повноважень [9, с. 82; 5, с. 194]. А ось О.М. Гумін визначає адміністративно-правовий статус як комплекс передбачених нормами адміністративного права обов'язків і прав [10, с. 36].

Тож, можна зробити висновок, що адміністративні права й обов'язки, закріплені в законодавчих нормах адміністративного законодавства, становлять основу адміністративно-правового статусу особи, оскільки в такому питанні принцип імперативності є визначальним. Проте для всебічного дослідження питання правового статусу органів досудового розслідування Національної політики, на нашу думку, варто згадати й інші елементи структури. Вивчення характеристики кожного зі структурних елементів, які у своїй сукупності визначають становище поліцейського в адміністративних та інших суміжних відносинах, дозволяє визначити особливість адміністративно-правового статусу поліцейського.

Дослідженню елементів структури адміністративно-правового статусу присвячено чимало праць, проте думки науковців різняться. Так, В.М. Антошин як структурні елементи виділяє службу правоздатність і дієздатність, які виникають у момент вступу особи в службово-правові відносини [11, с. 13–14]. О.В. Сергієнко виділяє низку елементів: правові норми та принципи, які встановлюють правовий статус; підстави, порядок набуття чи припинення статусу; компетенція; правосуб'єктність; обмеження та гарантії, встановлені законодавством; внутрішньоорганізаційні відносини; відповідальність [12, с. 181].

На нашу думку, такий підхід залишає поза увагою порядок призначення на посаду, підстави звільнення з посади, гарантії проходження служби й інші нюанси. Вважаємо більш доцільним виділення структурних елементів правового статусу працівників органів досудового розсліду-

вання Національної поліції України в такий спосіб: 1) системність прав і обов'язків, призначення та функцій; 2) організація діяльності; 3) система компетенцій, покладених на поліцію, і юридична відповідальність працівників Національної поліції; 4) специфічні обмеження, визначені на законодавчому рівні та пов'язані із професійною діяльністю; 5) гарантії прав і свобод співробітників Національної поліції; 6) порядок призначення/звільнення.

Адміністративно-правовий статус органів досудового розслідування Національної поліції України відображає зв'язок особи та держави (державного органу, який має управлінську систему). Поліцейський під час служби в органах Національної поліції вступає в службово-трудова правовідносини з відповідним органами, тому вивчення питання адміністративно-правового статусу органів досудового розслідування Національної поліції необхідно розпочинати з дослідження особливостей управління в органах Національної поліції. Науковцями в межах досліджуваного питання зазначається, що процес управління є різновидом державного управління, яке забезпечує взаємодію багатьох структурних елементів (систем, підрозділів, служб органів досудового розслідування) як єдиного цілого для виконання певних завдань у компетенції певного підрозділу (органу) [13, с. 10].

Отже, співробітник Національної поліції, володіючи державно-владними повноваженнями, є суб'єктом адміністративних відносин. Проте не варто забувати, що адміністративно-правовий статус поліцейського залежить від рівня ієрархії посади, яку він обіймає, та статусу іншого об'єкта правовідносин. Оскільки працівник досудових органів Національної поліції є службовою особою, для подальшого дослідження питання правового статусу треба визначити поняття статусу державного службовця. Найбільш близьке до сучасного суспільно-політичного життя визначення, на нашу думку, запропонував М.В. Калашник, який вважає, що адміністративно-правовий статус працівника поліції є сукупністю спеціальних юридичних прав і обов'язків, інтересів і завдань, які зумовлені реально наявними відносинами в суспільстві [14, с. 59]. Під час визначення адміністративно-правового статусу поліції органів досудового розслідування Національної поліції варто звернути увагу на те, що на загальний правовий статус державного службовця розповсюджуються визначені Законом «Про запобігання корупції» [15] обмеження. Обмеження виражаються в додаткових обов'язках і додаткових заборонах, які поширюються на всі сфери життя службовця. Наприклад, вживання заходів щодо недопущення виникнення конфлікту інтересів, заборона вимагати чи просити подарунки для себе чи близьких тощо.

Щодо визначення змісту, природи та сутності самого поняття правового статусу існує декілька підходів, аналіз яких, на нашу думку, є важливим у межах досліджуваної теми. А.М. Колодій і А.Ю. Олійник під час дослідження правового статусу виділяють такі його елементи: статусні правові норми і правові відносини; громадянство; юридичні гарантії та правові принципи; юридичні обов'язки, свободи та суб'єктивні права; юридичну відповідальність [16]. Інколи дослідники розглядають як елементи правового статусу гуманізм, справедливість, правосвідомість і правопорядок, що, на нашу думку, є не елементами, а передумовами функціонування правового статусу. Змістова структура правового статусу складається з певних елементів [17, с. 191]. Головний елемент – права й обов'язки суб'єкта; вони є ядром правового статусу. Важливими складниками функціонування та реалізації правового статусу є гарантії належного виконання прав і обов'язків, відповідні правові норми, зокрема й конституційні, за допомогою яких регулюються важливі зв'язки держави й особи; статусні (загальні) правовідносини; права й обов'язки. Національна поліція, як і інші органи влади, має свій правовий статус. Зважаючи на особливості органів досудового розслідування Національної поліції, А.С. Дяченко і С.О. Шатрова запропонували нове розуміння адміністративно-правового статусу – ієрархічне положення.

Визначимо особливості адміністративно-правового статусу Національної поліції як центрального органу виконавчої влади: 1) регулювання прав та обов'язків, компетенцій і відповідальності або право обмежень адміністративно-правовою нормою; 2) адміністративно-правові відносини встановлюються у сферах гарантування громадської безпеки та порядку, охорони інтересів держави та суспільства загалом та прав і свобод людини зокрема; протидія злочинності; 3) правообмеження та відповідальність як елементи адміністративно-правового статусу мають своєрідність встановлення та реалізації, що залежить від приналежності суб'єкта надання послуг до лав поліції або державного органу; 4) для правового статусу Національної поліції характерна наявність компетенцій. Отже, адміністративно-правовим статусом Національної поліції України є ієрархічне положення поліції в системі публічної влади. Положення визначене сукупністю адміністративно-правових норм, якими визначено особливості та функції працівників Національ-

ної поліції, зокрема й положеннями Закону України «Про Національну поліцію» [18] та низкою інших нормативних актів [19; 20], що регламентують статус працівника поліції.

Досліджуючи питання, особливу увагу варто звернути на Закон України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 р. № 580-VIII [26]. Так, ч. 1 ст. 1 визначено, що центральним органом виконавчої влади, який забезпечує охорону прав і свобод людини, протидіє злочинності, підтримує публічну безпеку та порядок, є Національна поліція. Основу правового статусу становлять законні інтереси, права та свободи працівників Національної поліції, визначаючи тим самим їх положення в суспільстві та державі. Проте для співробітників Національної поліції характерні специфічні види прав і свобод, а також законних інтересів, оскільки вони належать до соціальної групи, метою якої є оборона функція держави та наділені державно-владними повноваженнями. Повноваження працівників Національної поліції зазначені в ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію» [18]. Органи досудового розслідування Національної поліції здійснюють профілактичну діяльність для запобігання вчинення правопорушень, виявляють причини, які сприяли вчиненню адміністративних (чи кримінальних) правопорушень, та зупиняють учинені правопорушення, здійснюють досудове розслідування в межах компетенції, розшук осіб у межах визначених законом повноважень.

Серед особливостей правового статусу також варто назвати такі: 1) своєрідність організаційно-функціональної побудови; 2) незалежність Національної поліції в питаннях організації службової діяльності поліції на місцях від міністра внутрішніх справ; 3) ст. 23 Закону «Про Національну поліцію» визначено загальні повноваження поліції, які спрямовані на безпеку громадськості та профілактику правопорушень. Новацією правової системи, порівняно з колишньою міліцією, є «поліцейський захід» (ст. 29) – дія або комплекс дій, які мають превентивний або примусовий характер і обмежують певні права та свободи людини, застосовуються відповідно до закону з метою виконання поліцейськими покладених на них повноважень; 4) чітка нормативна регламентація й обов'язковість. Нині, під час проведення антитерористичних операцій на сході України та військової агресії з боку Росії, останнє набуває особливого значення; 5) стабільність правового статусу органів національної поліції – за досить динамічних змін у суспільному житті правовий статус залишається стійким і забезпечує захист прав і свобод.

Висновки. Виявлено, що в сучасній юридичній науці правовий статус розглядається як категорія з певною сукупністю ознак, які, своєю чергою, становлять системну характеристику статусу. Тому такий підхід був використаний для з'ясування особливостей адміністративно-правового статусу органів досудового розслідування Національної поліції України.

Так, були визначені такі особливості: 1) адміністративно-правовий статус досліджуваної категорії державної влади встановлюється адміністративно-правовими нормами права, обов'язками, юридичною відповідальністю та компетенцією; 2) регулює взаємовідносини суб'єктів між собою, встановлюючи принципи та характер взаємодії суб'єктів суспільних відносин; 3) встановлює місце кожного суб'єкта, шляхом регулювання їх гарантій, прав і обов'язків, встановлює ступінь взаємодії між державою, суспільством і певною особою, забезпечуючи у такий спосіб життєдіяльність соціального середовища загалом; 4) характерні своєрідність організаційно-функціональної структури, сукупність певних елементів, наявність компетенції та юридичної відповідальності; 5) незалежність у своїй діяльності; 6) чітка нормативна регламентація й обов'язковість; 7) адміністративно-правовий статус Національної поліції є стійким і забезпечує захист прав і свобод.

Список використаних джерел:

1. Зайчук О.В. Теорія держави і права: Академічний курс : [підручник] / О.В. Зайчук, Н.М. Оніщенко. – К. : Юрінком-Інтер, 2006. – 685 с.
2. Словник іншомовних слів / уклад.: С.М. Морозов, Л.М. Шкарапута. – К. : Наукова думка, 2000. – 680 с.
3. Новицький І.Б. Римское право / І.Б. Новицький ; под ред. Е.А. Суханова. – 6-е изд., стереотип. – М. : Гуманитарное знание, 1995. – 245 с.
4. Соціологія : [навчальний посібник] / В.В. Вербець, О.А. Субот, Т.А. Христюк. – К. : Кондор, 2009. – 550 с.
5. Адміністративне право України. Академічний курс: [підручник] : у 2-х т. / за ред. В.Б. Авер'янова. – К. : Юридична думка, 2004. – Т. 1: Загальна частина. – 2004. – 584 с.
6. Виконавча влада і адміністративне право / за заг. ред. В.Б. Авер'янова. – К. : Видавничий дім «Ін-Юре», 2002. – 668 с.

7. Ківалов С.В. Адміністративне право України : [навчально-методичний посібник] / С.В. Ківалов, Л.Р. Біла. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – Одеса : Юридична література, 2002. – 312 с.
8. Державна виконавча влада в Україні: формування та функціонування : [зб. наук. пр.] / Н.Р. Нижник. – К. : Видавництво УАДУ, 2000. – Ч. 1. – 224 с.
9. Гудима Н.В. Проблема статусу центральних органів виконавчої влади у реформуванні державного управління / Н.В. Гудима // Європейські перспективи. – 2010. – № 4. – С. 80–84.
10. Гумін О.М. Адміністративно-правовий статус особи : поняття та структура / О.М. Гумін, Є.В. Пряхін // Наше право. – 2014. – № 5. – С. 32–37.
11. Антошин В.М. Адміністративно-правовий статус військового комісара : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / В.М. Антошин. – К., 2013. – 21 с.
12. Сергієнко О.В. Правовий статус посадових осіб місцевого самоврядування : теоретико-правовий аспект / О.В. Сергієнко // Державне будівництво та місцеве самоврядування. – 2009. – Вип. 18. – С. 175–176.
13. Бандурка О.М. Управління в органах внутрішніх справ України : [підручник] / О.М. Бандурка. – Х. : Університет внутрішніх справ, 1998. – 480 с.
14. Калашник М.В. Чітке визначення правового статусу працівника міліції та підрозділів системи МВС – головна підвалина реформування органів внутрішніх справ / М.В. Калашник // Право і безпека. – 2011. – № 5(42). – С. 57–62.
15. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1700–VII, зі змін. та допов., внесеними Законом України від 23 березня 2017 р. № 1975–VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – Ст. 2056.
16. Юридична енциклопедія : в 6-ти т. / за ред. Ю.С. Шемшученка та ін. – К. : Українська енциклопедія, 1998 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://cyclop.com.ua/content/view/1350/58/1/12/#18736>.
17. Конституційне право України : [підручник] / О.Ф. Фрицький, О.В. Городецький, Н.Г. Шукліна та ін. ; за ред. В.Ф. Погорілка. – К. : Наукова думка, 2000. – 732 с.
18. Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 р. № 580–VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 40–41. – Ст. 379.
19. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Національну поліцію» від 28 жовтня 2015 р. № 877 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248607704>.
20. Наказ Міністерства внутрішніх справ України «Про затвердження Положення про патрульну службу МВС» від 2 липня 2015 р. № 796 // Офіційний вісник України. – 2015. – № 54. – Ст. 1767.